

Απόψεις του Ενδιαφερόμενου Κοινού σχετικά με τη ΜΠΕ και την ΕΟΑ του Υδροηλεκτρικού Έργου Αυλακίου ισχύος 83,60 MW επί του ποταμού Αχελώου

1. Παράβαση των άρθρων 3 και 5 και του παραρτήματος IV της οδηγίας 2011/92/ΕΕ

1. Στο παράρτημα IV σημείο 4 αναφέρεται ότι στη ΜΠΕ θα πρέπει να υπάρχει “περιγραφή των παραγόντων που καθορίζονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1 που ενδέχεται να θιγούν σημαντικά από το έργο:.....το κλίμα (επί παραδείγματι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, επίπτωση σχετική με την προσαρμογή)..... Επίσης, στο ίδιο παράρτημα IV σημείο 5 αναφέρεται ότι στη ΜΠΕ θα πρέπει να υπάρχει περιγραφή των πιθανών σημαντικών επιπτώσεων που το έργο ενδέχεται να προκαλέσει στο περιβάλλον, μεταξύ άλλων, από:..... στ) από τις επιπτώσεις του έργου στο κλίμα (για παράδειγμα φύση και μέγεθος των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου) και η ευπάθεια του έργου στην κλιματική αλλαγή. Ακολούθως, στο ίδιο παράρτημα IV σημείο 5 σημείο ζ) αναφέρεται ότι στη ΜΠΕ θα πρέπει να υπάρχει περιγραφή των πιθανών σημαντικών επιπτώσεων η οποία “θα πρέπει να καλύπτει τις άμεσες και τυχόν έμμεσες.....επιπτώσεις. Στην εν λόγω περιγραφή θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι στόχοι περιβαλλοντικής προστασίας που έχουν τεθεί σε επίπεδο Ένωσης ή κρατών μελών, οι οποίοι σχετίζονται με το έργο.”

2. Επειδή στην επίδικη περίπτωση (ΥΗΕ) αναμένεται να υπάρχουν εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (CO₂, οξείδια του αζώτου, μεθάνιο κλπ.), όπως αυτό προκύπτει από τη βιβλιογραφία¹. Ωστόσο, εκτίμηση που να πληροί τους όρους της οδηγίας 2011/92 δεν υφίσταται στη ΜΠΕ. Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, ενώ ήταν υποχρεωτικό να γίνει στη ΜΠΕ εκτίμηση των άμεσων και έμμεσων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σύμφωνα με τις προβλέψεις του παραρτήματος IV, αυτό δεν έγινε.

3. Επειδή, όπως ήδη αναφέρθηκε, επιβάλλεται να εκτιμηθεί, επίσης, η τρωτότητα του έργου στην κλιματική αλλαγή. Τέτοια εκτίμηση δεν υφίσταται στη ΜΠΕ. Επομένως η παράλειψη αυτή αντιβαίνει την απαίτηση του Παραρτήματος IV σημείο στ) που ορίζει ότι επιβάλλεται να περιγραφεί και να εκτιμηθεί η ευπάθεια του έργου στην κλιματική αλλαγή. Πολλώ δε μάλλον που η εκτίμηση της ευπάθειας του έργου στις μελλοντικές κλιματικές αλλαγές είναι επιτακτική δεδομένου ότι τα

¹ Βλ. ενδεικτικά, S. Lu, W. Dai, Y. Tang & M. Duo, “A review of the impact of hydropower reservoirs on global climate change”, *Science of the Total Environment*, 711 (2020) 1-9.

ΥΗΕ ανήκουν σε αυτά τα έργα καθόσον η κλιματική αλλαγή επιφέρει δραματικές αλλαγές στην υδρολογία των ποταμών². Περαιτέρω, στον τομέα των υποδομών η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια από τις βασικές διαστάσεις της ΕΠΕ και αφορά τόσο τα μέτρα μετριασμού όσο και τα μέτρα προσαρμογής. Να σημειωθεί ότι στις υποδομές στις οποίες εφαρμόζεται η εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου στο κλίμα και της κλιματικής αλλαγής στο έργο, περιλαμβάνονται τα έργα ΑΠΕ, η δε ως άνω εκτίμηση στηρίζεται σε συγκεκριμένη μεθοδολογία η οποία θα πρέπει να ακολουθείται κατά τη διαδικασία ΕΠΕ³.

4. Επειδή οι ως άνω πληροφορίες που προβλέπονται στα άρθρα 3 και 5 και στο Παράρτημα IV της οδηγίας 2011/92/ΕΕ, δεν περιλαμβάνονται στη ΜΠΕ. Ειδικότερα, στη ΜΠΕ αναφέρεται απλώς η συμβολή του έργου στη μείωση των εκπομπών ΑτΘ (ΜΠΕ 9-3) και η αντιμετώπιση των πλημμυρών ως μέτρο πρόληψης (ΜΠΕ 10-38), πράγματα εντελώς διαφορετικά σε σχέση με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας. Συνεπώς, υφίσταται παράβαση των άρθρων 3 και 5 και του παραρτήματος IV της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφοι 1, 3 και 5, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ίδιας ως άνω οδηγίας. Ως εκ τούτου, επειδή η ΜΠΕ δεν ανταποκρίνεται στις ως άνω απαιτήσεις της νομοθεσίας δεν παρέχει την αναγκαία πληροφόρηση στη διοίκηση ώστε να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

II. Παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ

5. Επειδή το ένδικο έργο εντοπίζεται εντός της προστατευόμενης περιοχής ΖΕΠ GR 2110006 “Κοιλάδα Αχελώου και όρη Βάλτου” και ένα τμήμα του (800 μ.) εμπίπτει στη Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ) “Κοιλάδα Αχελώου” (GR080). Επειδή η, περιλαμβανόμενη στο φάκελο, ΕΟΑ δεν αναφέρει, εκτός των άλλων, το σύνολο των ειδών και των φυσικών οικοτόπων που βρίσκονται εκτός των ορίων του προστατευόμενου τόπου και κατά συνέπεια δεν αξιολογούνται οι επιπτώσεις του έργου στα εν λόγω είδη και οικοτόπους ώστε να εκτιμηθεί εάν οι επιπτώσεις αυτές επηρεάζουν τους σκοπούς διατηρήσεως του τόπου, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ (C-254/19, *Friends of the Irish Environment Lt*). Κατά συνέπεια, η ΕΟΑ είναι ελλιπής καθώς δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της νομοθεσίας και ως εκ τούτου δεν παρέχει την αναγκαία πληροφόρηση στη διοίκηση ώστε να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

6. Επειδή στην ΕΟΑ αναφέρονται οι αρνητικές επιπτώσεις στην ιχθυοπανίδα της περιοχής χωρίς ωστόσο να κάνει καμία αναφορά σε τι συνίσταται η εν λόγω ιχθυοπανίδα και ιδίως ελλείπει παντελώς

² R.M. Almeida et al. “Climate change may impair electricity generation of hydropower”, *Global Environmental Change*, 71 (2021) 1-10.

³ European Commission, Technical Guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027, C(2021) 5430 final 29.7.2021, σ. 44.

η αναφορά στην πέστροφα του Αχελώου που χρήζει ειδικής προστασίας σύμφωνα με το εθνικό πρόγραμμα δράσης (ΦΕΚ Β'3722/2021). Επιπλέον, παρά τις επισημάνσεις της ΕΟΑ και ιδίως τις αναφερόμενες αρνητικές επιπτώσεις στο γιδοβύζι και τον αετομάχο, δεν προβλέπονται μέτρα αποτροπής. Επίσης, στην ΕΟΑ αναφέρονται οι αρνητικές επιπτώσεις σε άλλα είδη πανίδας εκτός της ορνιθοπανίδας (πχ αρκούδα, λύκος, ζαρκάδι), επιπτώσεις που έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι λόγω της κατασκευής του συνόλου των έργων στον ποταμό (8 Φράγματα και ΗΥΕ) δεν είναι δυνατή η κίνηση των ζώων. Επιπλέον, στην επιστημονική αρθρογραφία επισημαίνεται ότι η διάσπαση των οικοτόπων των ειδών λόγω της κατασκευής και λειτουργίας ΗΥΕ επιφέρει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, ιδίως στην ποτάμια⁴. Περαιτέρω, η ενόχληση των ζώων και η απομάκρυνση τους από την περιοχή απαγορεύονται από τη νομοθεσία (άρθρο 12 της οδηγίας 92/43, όπως ερμηνεύτηκε από το ΔΕΕ). Κατά συνέπεια, η ΕΟΑ αναγνωρίζει μεν ότι θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα πλην όμως δεν οδηγείται στο συμπέρασμα ότι θα υπάρξει βλάβη της ακεραιότητας της προκείμενης ΖΕΠ και ως εκ τούτου είναι σε πλήρη αντίθεση με την ως άνω νομοθεσία. Για το λόγο αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει την επιστημονική βάση ώστε η διοίκηση να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

7. Αν και στην ΕΟΑ τονίζεται ότι οι αρνητικές επιπτώσεις στα είδη πανίδας της περιοχής οφείλονται, εκτός των άλλων, και στην ύπαρξη των 8 φραγμάτων και ΥΗΕ στον Αχελώο, ωστόσο δεν προβαίνει σε εκτίμηση του σωρευτικού αποτελέσματος όλων των έργων⁵. Ειδικότερα, στην ΕΟΑ δεν αξιολογούνται οι σωρευτικές επιπτώσεις που οφείλονται στο συγκεκριμένο έργο σε συνδυασμό με άλλα ομοειδή ή διαφορετικά έργα που έχουν αδειοδοτηθεί ή πρόκειται να αδειοδοτηθούν. Δεν αρκεί η απλή παράθεση των έργων αλλά θα πρέπει να καταγράφονται οι αρνητικές επιπτώσεις ενός εκάστου από αυτά ώστε στη συνέχεια να υπάρξει η συνολική αποτίμηση ιδίως σε ότι αφορά τον κατακερματισμό του ποταμού και των ποτάμιων οικοτόπων, τις αλλαγές στους οικοτόπους, στην υδρολογική και υδρογεωλογική κατάσταση, στη χημική σύσταση των υδάτων και στην ανάμειξη ειδών λόγω των διόδων μετανάστευσης, ως αποτέλεσμα (όλων αυτών) της κατασκευής και λειτουργίας των ΥΗΕ (βλ. υπόθεση C-142/16)⁶. Άλλωστε, η Επιτροπή σε πρόσφατο κείμενο τα

⁴ M.R. Fuller et al., "Causes and consequences of habitat fragmentation in river networks" *Annals of the New York Academy of Science* 1355 (2015) 31-51.

⁵ C-142/16, Επιτροπή κατά Γερμανίας. C-461/17 Holohan.

⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), Έγγραφο καθοδήγησης σχετικά με τις απαιτήσεις για την υδροηλεκτρική ενέργεια σε σχέση με τη νομοθεσία της ΕΕ για τη φύση, σ. 32-33.

επισήμανε όλα αυτά και έκρινε ότι πρέπει να αποφεύγονται οι κατασκευές (ακόμη και μικρών) ΥΗΣ εξ αιτίας των εν λόγω αρνητικών σωρευτικών επιπτώσεων⁷.

8. Στην ΕΟΑ αναφέρεται ότι το εμβαδόν της επιφάνειας κατάκλυσης θα είναι έως 12,80 τετρ. χιλιόμετρα. Αυτό σημαίνει ότι θα μειωθεί αντίστοιχα η έκταση της προστατευόμενης περιοχής που καλύπτεται από ώριμο δρυοδάσος. Η μείωση σε μόνιμη βάση, όπως εν προκειμένω, απαγορεύεται διότι, σύμφωνα με το ΔΕΕ, η ακεραιότητα ενός φυσικού οικοτόπου εξασφαλίζεται όταν οι εκτάσεις του μένουν σταθερές ή αυξάνονται και, κατά συνέπεια, δεν επιτρέπονται παρεμβάσεις που οδηγούν στη μερική ή ολοκληρωτική εξαφάνιση του⁸. Ως εκ τούτου, η μείωση της έκτασης του προστατευόμενου φυσικού οικοτόπου κατά 12,80 τετρ. χιλιόμετρα παραβιάζει την οδηγία 92/43, όπως ερμηνεύτηκε από το ΔΕΕ και για το λόγο αυτό η ΕΟΑ δεν παρέχει την ορθή πληροφόρηση στη διοίκηση ώστε να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

9. Επειδή η ΕΟΑ δεν προβαίνει σε δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του ΥΗΕ σε όλα τα είδη πτηνών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση, πολλώ δε μάλλον που δεν περιέχει την αναγκαία και πλήρη πληροφόρηση σχετικά με την ύπαρξη των πτηνών που ζουν σε άγρια κατάσταση στην περιοχή εγκατάστασης του ΥΗΕ⁹. Ειδικότερα, στην ΕΟΑ δεν περιγράφονται οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που συνίστανται κυρίως στον εκ προθέσεως φόνο πτηνών με οποιονδήποτε τρόπο (ιδίως με την πρόσκρουσή τους στη γραμμή μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας), στην εκ προθέσεως καταστροφή ή βλάβη των φωλιών και των αυγών και στη σκόπιμη ενόχληση των πτηνών, ιδιαίτερα κατά την περίοδο αναπαραγωγής και εξαρτήσεως, δηλαδή όλων των πτηνών που ζουν σε άγρια κατάσταση και όχι μόνο των πτηνών που περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2009/147 (για την έννοια των όρων πρόθεση και σκόπιμη, βλ., C-221/04, σκ. 71). Επιπλέον, δεν προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα αποφυγής αυτών των επιπτώσεων, όπως επιβάλλεται από την οδηγία 2009/147, έτσι όπως αυτή ερμηνεύτηκε με την παρατεθείσα απόφαση του ΔΕΕ. Ομοίως, δεν αξιολογούνται οι επιπτώσεις στα είδη χαρακτηρισμού και οριοθέτησης δεδομένου ότι για όλα αυτά τα είδη αναφέρεται απλώς ότι δεν έχουν αξιολογηθεί ακόμη οι κίνδυνοι αν και το έργο εμπίπτει εντός κρίσιμων ενδιατημάτων των ειδών.

III. Παράβαση των άρθρων 12 και 16, της οδηγίας 92/43 για τους οικοτόπους και των άρθρων 4, 5 και 9, της οδηγίας 2009/147 για τα άγρια πτηνά

10. Επειδή, τα άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 92/43 θεσπίζουν την υποχρέωση προστασίας των ειδών που περιλαμβάνονται στο παράρτημα IV της ίδιας οδηγίας, το δε άρθρο 5 της οδηγίας 2009/147

⁷ EC, Taxonomy Report: TECHNICAL ANNEX, 2020, σ. 224-226.

⁸ C-387/15, Orleans κλπ. C-258/11 Sweetman.

⁹ ΔΕΕ, 4 Μαρτίου 2021, C0-473/19 και 474/19, Göteborgs Ornitologiska Förening, EU:C:2021:166.

θεσπίζει την υποχρέωση προστασίας όων των πτηνών, προβλέπεται δε επίσης η παρέκκλιση από την ως άνω υποχρέωση (άρθρο 16 της οδηγίας 92/43 και άρθρο 9 της οδηγίας 2009/147). Επομένως, εφόσον προκύψει από την ΕΟΑ και τη ΜΠΕ ότι εξ αιτίας μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας υπάρχει επικείμενη απειλή ζημίας ή ζημία ενός τόπου αναπαραγωγής ή ανάπαυσης των ειδών τα οποία διατρέχουν κίνδυνο, είναι ευπρόσβλητα, σπάνια ή ενδημικά, τότε επιβάλλεται η λήψη μέτρων πρόληψης ή/και αποκατάστασης¹⁰. Εν προκειμένω, λοιπόν, για τις ενδεχόμενες επιπτώσεις στα είδη και στα πτηνά που βρίσκονται εντός ή εκτός του δικτύου Natura 2000, απαιτείται να υπάρχει εκτίμησή τους ώστε να δειχθεί εάν και κατά πόσον υπάρχει παραβίαση της απαγόρευσης που θεσπίζει το άρθρο 12 της οδηγίας 92/43 και το άρθρο 5 της οδηγίας 2009/147, όπως τα εν λόγω άρθρα ερμηνεύτηκαν από το ΔΕΕ.

11. Επειδή τόσο στη ΜΠΕ όσο και στην ΕΟΑ αναφέρεται ότι στην περιοχή καταγράφηκαν, μεταξύ άλλων, τα εξής είδη του παραρτήματος IV της οδηγίας 92/43:

ΑΜΦΙΒΙΑ-ΕΡΠΕΤΑ: *Bufo viridis* (πράσινος φρύνος), *Testudo hermanni* (μεσογειακή χελώνα), *Lacerta viridis* (σμαργδόσαυρα) , *Podacris muralis* (τοιχόσαυρα).

ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ: *Canis lupus* (λύκος), *Ursus arctus* (αρκούδα), *Lutra lutra* (βίδρα).

Εφόσον από την ως άνω αναφερόμενη ΕΟΑ (όπως πράγματι συμβαίνει εν προκειμένω) προκύπτει ότι θα υπάρξουν θανατώσεις, παρενοχλήσεις, καταστροφή αυγών και βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης για τα είδη του παραρτήματος IV της οδηγίας 92/43 και για τα πτηνά, τότε προβλέπεται παρέκκλιση από την υποχρέωση προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 16 της οδηγίας 92/43 και το άρθρο 9 της οδηγίας 2009/147. Έτσι, στην περίπτωση που θα εφαρμοστεί η παρέκκλιση του άρθρου 16 της οδηγίας 92/43 ή του άρθρου 9 της οδηγίας 2009/147, θα πρέπει να αναφέρονται, επιπλέον, στην ίδια ως άνω μελέτη οι επιπτώσεις μιας ειδικής παρέκκλισης (σε επίπεδο τόπου ή πληθυσμού) και πρόβλεψη ώστε να ελεγχθεί η κατάσταση διατήρησης σε σχέση με την παρέκκλιση¹¹.

12. Ωστόσο, στην εν λόγω περίπτωση, δεν εκπονήθηκε τέτοια μελέτη με συνέπεια να μην καθίσταται δυνατό να προβλεφθούν μέτρα προστασίας των ειδών του παραρτήματος IV της οδηγίας 92/43 και των άγριων πτηνών του άρθρου 1 της οδηγίας 2009/147, όπως επιβάλλουν τα άρθρα 12 και 13 της οδηγίας 92/43 και το άρθρο 5 της οδηγίας 2009/147, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ¹². Οι

¹⁰ Commission (EC), Guidance document of the strict protection of animal species of Community interest under Habitats Directive 92/43, σ. 47-48.

¹¹ EC, (2007) *Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EC*, 61.

¹² C-357/20, *Magistrat der Stand Wien*.

παραπάνω παραλείψεις της ΕΟΑ και της ΜΠΕ τις καθιστούν ελλιπείς με συνέπεια να μην παρέχουν στη διοίκηση την αναγκαία πληροφόρηση ώστε να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

IV. Παράβαση της οδηγίας 2000/60 και της οδηγίας 2006/118 σε συνδυασμό με την οδηγία 2011/92 και την οδηγία 92/43

13. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει ότι υπάρχουν επιπτώσεις της Υ/Η ενέργειας στα οικοσυστήματα των γλυκών υδάτων. Τέτοιες αρνητικές επιπτώσεις αφορούν τις αλλαγές στη μορφολογία των ποταμών και στους ποτάμιους οικότοπους, τους τεχνητούς φραγμούς στη μετανάστευση και τη γεωγραφική κατανομή προστατευόμενων ειδών, τη διατάραξη της δυναμικής ιζημάτων, τις αλλαγές στο οικολογικό καθεστώς ροής, τις αλλαγές στους εποχικούς κύκλους πλημμυρών, τις χημικές αλλαγές και αλλαγές στη θερμοκρασία των υδάτων, την πρόκληση τραυματισμών και θανάτων μεμονωμένων ζώων, τον εκτοπισμό και την όχληση των ειδών και τις επιπτώσεις σε χερσαία είδη και χερσαίους οικότοπους¹³. Αν και στην ΕΟΑ επισημαίνονται όλες αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις των ΥΗΕ στους ποταμούς και στα ποτάμια οικοσυστήματα γενικά, ωστόσο δεν αναφέρονται καθόλου συγκεκριμένες αρνητικές επιπτώσεις του συγκεκριμένου έργου στον Αχελώο ποταμό ούτε προτείνονται μέτρα αποφυγής.

14. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής της οδηγίας 2000/60 αποτέλεσαν αντικείμενο ελέγχου από το ΔΕΕ το οποίο έκρινε (C-535/18) σχετικά:

«74 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60 δεν περιλαμβάνει μόνον υποχρεώσεις μακροπρόθεσμων σχεδιασμών που προβλέπονται με τα σχέδια διαχείρισεως και τα προγράμματα μέτρων, αλλά αφορά επίσης και συγκεκριμένα έργα τα οποία επίσης καταλαμβάνει η απαγόρευση υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων. Επομένως, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να μην χορηγούν άδεια για έργο όταν αυτό δύναται, ως εκ της φύσεώς του, να υποβαθμίσει την κατάσταση του οικείου υδατικού συστήματος ή να διακυβεύσει την επίτευξη «καλής κατάστασης» των συστημάτων επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων, υπό την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων τις οποίες επίσης προβλέπει το ως άνω άρθρο 4 (πρβλ. απόφαση της 1ης Ιουλίου 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, σκέψεις 47, 48 και 50).

75 Ειδικότερα, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, όταν ένα έργο ενδέχεται να έχει αρνητικές συνέπειες για τα ύδατα, μπορεί να αδειοδοτηθεί μόνον εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 7, στοιχεία α' έως δ', της οδηγίας. Οι αρμόδιες για την αδειοδότηση του έργου εθνικές αρχές είναι αυτές που υπέχουν την υποχρέωση να ελέγχουν αν πληρούνται οι εν λόγω προϋποθέσεις πριν χορηγήσουν τη σχετική άδεια, με την επιφύλαξη τυχόν δικαστικού ελέγχου (πρβλ. απόφαση της 1ης Ιουνίου 2017, Folk, C-529/15, EU:C:2017:419, σκέψεις 36 και 39).

79 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2011/92 απαριθμεί τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός έργου. Κατά το άρθρο 3, στοιχείο β', είναι αναγκαίο να εντοπίζονται, να περιγράφονται και να αξιολογούνται δεόντως οι άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις ενός έργου στο έδαφος, στα ύδατα, στον αέρα, στο κλίμα και στο τοπίο.

¹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), Έγγραφο καθοδήγησης σχετικά με τις απαιτήσεις για την υδροηλεκτρική ενέργεια σε σχέση με τη νομοθεσία της ΕΕ για τη φύση, σ. 23-32.

80 Μεταξύ των πληροφοριών τις οποίες ο κύριος του έργου οφείλει, σε κάθε περίπτωση, να παράσχει στην αρμόδια αρχή περιλαμβάνονται, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας 2011/92, η περιγραφή των μέτρων που προβλέπονται προκειμένου να αποφευχθούν, να μειωθούν και, ει δυνατόν, να επανορθωθούν σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις, καθώς και τα απαραίτητα στοιχεία για την εξακρίβωση και την εκτίμηση των κυριότερων περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου.

81 Κατά συνέπεια, υπό το πρίσμα του άρθρου 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2011/92 και λαμβανομένων υπόψη τόσο του υποχρεωτικού χαρακτήρα του ελέγχου που πρέπει να διενεργείται κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 2000/60, ο οποίος υπενθυμίζεται στις σκέψεις 74 έως 76 της παρούσας αποφάσεως, όσο και της σημασίας που αποδίδει η δεύτερη αυτή οδηγία στην προστασία των υδάτων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι στις πληροφορίες του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας 2011/92 πρέπει να περιλαμβάνονται τα αναγκαία στοιχεία για την εκτίμηση των επιπτώσεων ενός έργου στην κατάσταση των υδατικών συστημάτων, με βάση τα κριτήρια και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60.

82 Επιπλέον, από το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/92 προκύπτει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι ο κύριος του έργου θα παρέχει, υπό την κατάλληλη μορφή, τις πληροφορίες που καθορίζονται στο παράρτημα IV της οδηγίας, κατά το μέτρο που αυτές είναι κρίσιμες για την εκτίμηση των επιπτώσεων ενός συγκεκριμένου έργου, και παραμένουν εντός του ορίου εκείνου που μπορεί ευλόγως να απαιτηθεί από ιδιώτη επιχειρηματία. Κατά το σημείο 4 του ως άνω παραρτήματος, οι πληροφορίες αυτές περιλαμβάνουν περιγραφή των άμεσων, έμμεσων, δευτερευουσών, σωρευτικών, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων, μόνιμων και προσωρινών, θετικών και αρνητικών επιπτώσεων που ενδέχεται να δημιουργηθούν, μεταξύ άλλων, από τη χρήση των φυσικών πόρων και την εκπομπή ρυπαντών.

83 Το σύνολο των πληροφοριών που συλλέγονται κατά τα ανωτέρω πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/92, να τίθεται στη διάθεση του ενδιαφερόμενου κοινού εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

84 Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, δυνάμει της οδηγίας 2011/92 και, ειδικότερα, των άρθρων 3, 5 και 6, στις πληροφορίες που τίθενται στη διάθεση του κοινού στο πλαίσιο της διαβούλευσης πριν από την αδειοδότηση ορισμένου έργου πρέπει να περιλαμβάνονται τα αναγκαία στοιχεία για την εκτίμηση των επιπτώσεών του επί των υδάτων με βάση τα κριτήρια και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60.

85 Εξάλλου, μολονότι από τα άρθρα 5 και 6 της οδηγίας 2011/92 δεν μπορεί να συναχθεί ότι τα στοιχεία που καθιστούν δυνατή την εκτίμηση των επιπτώσεων ενός έργου επί των υδάτων πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνονται σε ένα μόνον έγγραφο, όπως μια τεχνική έκθεση ή μελέτη, εντούτοις το ενδιαφερόμενο κοινό πρέπει, όπως επιτάσσει το άρθρο 6, παράγραφοι 4 και 6, της οδηγίας, να έχει τη δυνατότητα να συμμετάσχει πραγματικά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να προετοιμαστεί δεόντως για τη συμμετοχή αυτή¹⁴.

15. Επίσης, το ΔΕΕ (C-461/13) έκρινε:

47 Υπογραμμίζεται συναφώς ότι από τη δομή των κατηγοριών παρεκκλίσεων που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 7, της οδηγίας 2000/60 προκύπτει ότι το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής δεν περιέχει μόνο γενικές υποχρεώσεις, αλλά αφορά και συγκεκριμένα έργα. Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 78 των προτάσεών του, οι λόγοι παρεκκλίσεως εφαρμόζονται ιδίως όταν η μη τήρηση των στόχων είναι απόρροια νέων τροποποιήσεων των φυσικών ιδιοτήτων του συστήματος επιφανειακών υδάτων, και όταν, για τον λόγο αυτό, προκαλούνται αρνητικές συνέπειες. Τούτο μπορεί να συμβεί κατόπιν της χορηγήσεως νέας

¹⁴ ΔΕΕ, 28 Μαΐου 2020, C-535/18, *IL* κλπ, EU:C:2020.

εγκρίσεως για έργα. Πράγματι, το έργο και η εφαρμογή των σχεδίων διαχείρισεως δεν είναι δυνατό να αντιμετωπίζονται χωριστά.

48 Κατά συνέπεια, τα έργα αυτά εμπίπτουν στην υποχρέωση προς πρόληψη της υποβαθμίσεως της καταστάσεως των υδατικών συστημάτων την οποία επιβάλλει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60. Εντούτοις, τα εν λόγω έργα μπορούν να τύχουν εγκρίσεως κατ'εφαρμογή του συστήματος παρεκκλίσεων που προβλέπει το προαναφερθέν άρθρο 4.

69 Με αυτά τα δεδομένα, πρέπει να γίνει δεκτό, όπως προτείνει η Επιτροπή, ότι «υποβάθμιση της καταστάσεως» ενός συστήματος επιφανειακών υδάτων κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/60 υφίσταται όταν η κατάσταση τουλάχιστον ενός από τα ποιοτικά στοιχεία κατά την έννοια του παραρτήματος V της εν λόγω οδηγίας υποβαθμίζεται κατά μία κλάση, ακόμη και αν η υποβάθμιση αυτή του ποιοτικού στοιχείου δεν συνεπάγεται την επί τα χείρω τροποποίηση της ταξινομήσεως του συστήματος επιφανειακών υδάτων στο σύνολό του. Πάντως, αν το οικείο ποιοτικό στοιχείο κατά την έννοια του παραρτήματος αυτού εντάσσεται ήδη στη χαμηλότερη κλάση, οποιαδήποτε υποβάθμιση του εν λόγω στοιχείου συνιστά «υποβάθμιση της καταστάσεως» συστήματος επιφανειακών υδάτων κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i.

16. Επειδή η οδηγία 2000/60, όπως ορίστηκε παραπάνω, δεν αφορά μόνο τους στόχους των σχεδίων διαχείρισης αλλά εφαρμόζεται επίσης σε ατομικά έργα, όπως στο προκείμενο, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. Επίσης, EC, Fitness Check of the FWD, SWD(2019) 439 final, 10.12.2019, σ. 119.) Επειδή, στην εν λόγω περίπτωση, θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στα υδατικά συστήματα της περιοχής, όπως συμβαίνει με όλα τα ΥΗΕ σύμφωνα με την επιστημονική βιβλιογραφία¹⁵. Σε κάθε δε περίπτωση είναι απολύτως σαφές ότι δεν περιλαμβάνονται στις αξιολογήσεις της ΜΠΕ οι απαιτήσεις του άρθρου 4 της οδηγίας 2000/60 (σε συνδυασμό με τα παραρτήματα της οδηγίας και ιδίως το παράρτημα V) και του άρθρου 3 της οδηγίας 2006/118 αναφορικά τόσο με τα ουσιαστικά ζητήματα όσο και με την ακολουθητέα διαδικασία. Επιπλέον, δεν αναφέρεται εάν και κατά πόσο υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 7 της οδηγίας 2000/60, όπως επιβάλλεται. Αξίζει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή επισημαίνει ότι η αξιολόγηση της ανάπτυξης νέων ΥΗΕ θα πρέπει να γίνεται βάσει, εκτός των άλλων νομοθεσιών, και της οδηγίας για τα ύδατα με ιδιαίτερη αναφορά στον έλεγχο των προϋποθέσεων του άρθρου 4, παράγραφος 7 της οδηγίας¹⁶.

17. Επειδή, περαιτέρω, στη ΜΠΕ δεν περιλαμβάνονται τα αναγκαία στοιχεία για την εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου στην κατάσταση των υδατικών συστημάτων με βάση τα κριτήρια και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60. Ειδικότερα, στη ΜΠΕ δεν γίνεται εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου σύμφωνα με τα ως άνω

¹⁵ C.T. Reid et al., “The emergence of environmental concerns: Hydroelectric schemes in Scotland” *Journal of Environmental Law* (2005) Vol. 17 No 3, 361-382.

¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), Έγγραφο καθοδήγησης σχετικά με τις απαιτήσεις για την υδροηλεκτρική ενέργεια σε σχέση με τη νομοθεσία της ΕΕ για τη φύση, σ. 12-13.

κριτήρια και υποχρεώσεις καθόσον ελλείπουν οι εκτιμήσεις και τα μέτρα προστασίας, αναβάθμισης και αποκατάστασης των επιφανειακών και των υπόγειων υδάτων σύμφωνα με τις διατάξεις του παραρτήματος V (άρθρο 4.1 α) της οδηγίας 2000/60). Αξίζει να σημειωθεί ότι ιδίως για τον καθορισμό της ποσοτικής κατάστασης των υπόγειων υδάτων καθορίζονται, αφενός μεν κριτήρια για τη στάθμη των υπόγειων υδάτων (παράρτημα V, σημείο 2.1.2. της οδηγίας 2000/60) αφετέρου δε κριτήρια για τον προσδιορισμό της καλής χημικής κατάστασης των υπόγειων υδάτων (παράρτημα V, σημείο 2.3.2. της οδηγίας 2000/60). Επίσης, στη ΜΠΕ δεν περιλαμβάνονται η περιγραφή και αξιολόγηση των άμεσων, έμμεσων, δευτερευουσών, σωρευτικών, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων, μόνιμων και προσωρινών, θετικών και αρνητικών επιπτώσεων που ενδέχεται να δημιουργηθούν, μεταξύ άλλων, από τη χρήση των φυσικών πόρων και την εκπομπή ρύπων στους εν λόγω πόρους και στα ύδατα. Συνεπώς, παραβιάζονται το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας 2011/92 σε συνδυασμό με το παράρτημα IV της ίδιας οδηγίας, όπως επίσης και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/60 σε συνδυασμό με το παράρτημα V της ίδιας ως άνω οδηγίας¹⁷. Οι παραπάνω παραλείψεις της ΕΟΑ και της ΜΠΕ τις καθιστούν ελλιπείς με συνέπεια να μην παρέχουν στη διοίκηση την αναγκαία πληροφόρηση ώστε να λάβει την κατάλληλη απόφαση.

V. Παράβαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία του τοπίου (ν. 3827/2010) και της νομοθεσίας για την προστασία των μνημείων

18. Επειδή, στη ΜΠΕ (9-42) αναφέρεται ρητά ότι από την κατασκευή του έργου και ειδικότερα από τη δημιουργία του ταμιευτήρα θα κατακλυστούν:

Τα αρχαιολογικά λείψανα Μεσόπυργου

Η γέφυρα Καμάρα στο Μονόξυλο

Η χειροκίνητη τροχαλία Μεσόπυργου-Πράβας

Η χειροροκίνητη τροχαλία Δίλοφου-Βατηρής

Περαιτέρω, προβλέπεται η μεταφορά του γεφυριού Καμάρα σε άλλη θέση. Οι εν λόγω επιπτώσεις στα μνημεία παραβιάζουν την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία του τοπίου και ειδικότερα το άρθρο 5 αυτής που θεσπίζει υποχρέωση για τα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία του τοπίου. Ως τέτοιο θεωρείται η περιοχή της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή/και ανθρώπινων παραγόντων (άρθρο 1 της σύμβασης), όπως συμβαίνει εν προκειμένω. Η παραβίαση, επίσης, της γενικότερης σχετικής εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας καθιστά αδύνατη την κατασκευή και λειτουργία του συγκεκριμένου έργου.

ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΛΟΓΟΥΣ

¹⁷ ΔΕΕ, 28 Μαΐου 2020, C-5/18, *IL, JK, JL κλπ*, EU:C:2020:391, σκ. 81.

Και με την επιφύλαξη κάθε εννόμου δικαιώματος μας το οποίο γεννάται, μεταξύ των άλλων, από την παράβαση τόσο της ΕΣΔΑ όσο και του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκ μέρους όλων των οργάνων του κράτους (εκτελεστικά, νομοθετικά, δικαστικά), όπως την έχει επεξεργαστεί διεξοδικά το ΔΕΕ (θεωρία Francovich)¹⁸

ΖΗΤΟΥΜΕ

Να απορρίψετε τη ΜΠΕ και την ΕΟΑ που αφορούν το Υδροηλεκτρικό Έργο Αυλακίου ισχύος 83,60 MW επί του ποταμού Αχελώου.

¹⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, υπόθεση C-224/01 Kobler, [2003] Συλλ I-10239.